

БЕОГРАДСКИ ИСТОРИЈСКИ ГЛАСНИК

BELGRADE HISTORICAL REVIEW

Vol. III (2012)

Одељење за Историју, Филозофски факултет, Универзитет у Београду

Department of History, Faculty of Philosophy, University of Belgrade

Београд • Belgrade

2012

CIP — Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

93/94

БЕОГРАДСКИ историјски гласник = Belgrade Historical Review / главни уредник Никола Самарџић. — Vol. 1 (2010)– . — Београд (Чика Љубина 18–20/V) : Филозофски факултет, Одељење за историју, 2010– Београд : Sarpient Graphics). — 24 cm

Годишње

ISSN 2217-4338 = Београдски историјски гласник

COBISS.SR-ID 180455692

Прихваћено за штампу на седници Редакције 9. октобра 2012. године

Издавање овог часописа финансијски су помогли Филозофски факултет у Београду и Министарство просвете, науке и технолошког развоја Владе Републике Србије.

Publishing of this issue was financially aided by the Faculty of Philosophy in Belgrade and the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Government of the Republic of Serbia.

Садржај / Content

Чланци / Papers

Miroslava Mirković, <i>Missing Persons in Early Roman History: Kinship and Power</i>	9
Miroslava Mirković, <i>Nestale ličnosti rane rimske istorije: srodstvo i moć</i>	23
Marijana Ricl, <i>Sacrilege in a Sacred Forest?: New Interpretation of a Recently Published Inscription from Lucía</i>	25
Маријана Ричл, <i>Светогрђе у светој шуми? : Ново тумачење једног недавно објављеног натписа из Ликује</i>	29
Mirko Obradović, <i>Demades' Embassies to Macedon and to the Macedonians in Plutarch</i>	31
Мирко Обрадовић, <i>Демадова посланства у Македонију и Македонцима код Плутарха</i>	44
Vlada Stanković, <i>The Resounding Words: Observations on the Word-Choice and the Use of Metaphors by the Poet Known as Manganeios in the so-called De Manganis poems</i>	47
Влада Станковић, <i>Речи које одзвањају: терминологија песника познатог као Мангански из корпуса песама De Manganis</i>	58
Zorica Đoković, <i>When did the Byzantine Empire Become a Vassal State?</i>	61
Зорица Ђоковић, <i>Када је Византијско царство постало вазална држава?</i>	71
Марко Драшковић, <i>Почеци дома Гренвил. Просопографски и социјално-историјски оглед</i>	73
Marko Drašković, <i>The Beginnings of House Grenville. A Tractate in Genealogy and Social History</i>	84
Милош Антоновић, <i>Од Дукље до Зете: Србија и Зета крајем XII и у првој половини XIII века</i>	85
Miloš Antonović, <i>From Doclea to Zeta: Serbia and Zeta at the end of the 12th and in the first half of the 13th century</i>	94
Синиша Мишић, <i>Дубраве у средњовековној Србији</i>	95
Siniša Mišić, <i>Dubravas in the Medieval Serbia</i>	103
Александра Фостиков, <i>Ковачки занат на тлу средњовековне Србије</i>	105
Aleksandra Fostikov, <i>Blacksmith's Craft in the Medieval Serbia</i>	126

Драгиша Бојовић, <i>Богослужење у средњовековном граду</i>	127
Dragiša Bojović, <i>The Holy Service in the Medieval City</i>	136
Марија Косић, <i>Венеција и Енглеска након Кандијског рата – алтернативни путеви привредног опоравка (1669–1675)</i>	139
Marija Kosić, <i>Venice and England after the War of Candia – Alternatively Directions of the Economic Recovery (1669–1675)</i>	160
Ирена Арсић, <i>Руђер Бошковић: Does Anyone Know Who His Father Is?</i>	161
Ирена Арсић, <i>Руђер Бошковић: Да ли ико зна ко му је отац?</i>	176
Харис Даж, <i>Greece As Seen By British Contemporaries 1862–1863: The Beginning of the New Epoch in the Relations of Two Kingdoms</i>	179
Haris Dajč, <i>Grčka u očima britanskih savremenika 1862–1863: Početak nove epohe u odnosima dve kraljevine</i>	194
Сузана Рајић, <i>Краљевина Србија између сопствених и европских противуречности: политички и културни узорци (1882–1903)</i>	197
Suzana Rajić, <i>The Kingdom of Serbia Between Own and European Contradiction: Political and Cultural Role Models (1882–1903)</i>	220
Александар Раствовић, <i>TIMES о устанку у Македонију 1903. године</i>	223
Aleksandar Rastović, <i>The Times on Macedonia's Uprising in 1903</i>	241
Никола Самардџић, <i>Post-conflict Belgrade: Cold War Heritage and the Global Challenge</i>	243
Nikola Samardžić, <i>Postkonfliktni Beograd: Hladni rat i globalni izazov</i>	253

Прилог / Contribution

Александар Узелац – Бојана Радовановић, <i>Један опис Београда и југоситочне Европе у енглеској књижевности XV века</i>	255
Aleksandar Uzelac – Bojana Radovanović, <i>One Description of Belgrade and South-eastern Europe in the Fifteenth Century English Literature</i>	265

Прикази / Reviews

Ирена Љубомировић: Данијела Стефановић, <i>I беše попут птице и кавеzu – Студија о историји и култури Старог истока</i> , <i>Службени гласник</i> , Београд 2012, 429 стр.	267
Немања Вујчић: Иван Јордовић, <i>Стари Грци: портрет једног народа</i> , Завод за уџбенике, Балканолошки институт САНУ, Београд 2011, 534 стр.	272
Немања Вујчић: Miroslava Mirković, <i>Municipium S (). A Roman Town in the Central Balkans, Komini near Pljevlja, Montenegro</i> , BAR International Series 2357, Archaeopress, Oxford 2012, pp. IV+86.	275

Miroslava Mirković, CORPUS INSCRIPTIONUM LATINARUM (CIL) XVII/4, fasciculus secundus, nos. 230–572b, *Miliaria imperii Romani voluminis decimi septimi partis quartae, Illyricum et provinciae Europae Graeciae, fasciculus secundus miliaria provinciae Dalmatiae* ediderunt Anne Kolb et Gerold Walser + adiuvante Ulrike Jansen, consilio et auctoritate Academiae scientiarum Berolinensis et Brandenburgensis edita, curante Anne Kolb, Berolini, De Gruyter, MMXII, p. XXXVII–LV + 130–270. 278

Onur Inal: Alan Mikhail, *Nature and Empire in Ottoman Egypt: An Environmental History*, (NY: Cambridge University Press, 2011), 347 pp. 282

In memoriam

Проф. др Милош Благојевић (1930–2012) – С. Мишић 285

Проф. др Арсен Ђуровић (1959–2012) – Љ. Димић, Eva Matthes 287

Библиографија / Bibliography

Мирослав Поповић, *Библиографија Србије за 2011. годину* 293

Прилог / Contribution

УДК: 821.111'04.09-992

ID: 194217740

Мр Александар Узелац
Истраживач-сарадник, Историјски институт
Кнез Михаилова 36/II, Београд
alexuzelac@sbb.rs

Мр Бојана Радовановић
Истраживач-сарадник, Историјски институт
Кнез Михаилова 36/II, Београд
bojana6@gmail.com

ЈЕДАН ОПИС БЕОГРАДА И ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ У ЕНГЛЕСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ XV ВЕКА*

In this supplement, a section from the so-called *Metrical Version of Mandeville's Travels* has been presented, conveying the journey from Hungary to Constantinople. The importance of this section lies in the short description of Belgrade, absent from other versions and redactions of this popular medieval literary work. This description was probably made according to an eye-witness and a contemporary from the early XVth century, and depicts the rise of the town in the period marked by its transition to a new government of despot Stefan Lazarević.

Кључне речи: Јован Мандевил, *Метричка верзија Мандевилових путовања*, Југоисточна Европа, Београд, XV век.

Keywords: John Mandeville, *Metrical version of Mandeville's travels*, Southeastern Europe, Belgrade, 15th Century.

Уколико је судити по броју сачуваних рукописа и раних штампаних издања, *Мандевилова путовања* представљају најчитаније дело позно-

---

* Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије *Етногенеза Срба у средњем веку: Упоредна анализа историјско-културног наслеђа, генетичког материјала и предмета материјалне културе са аспекта аналитичке хемије* (Ев. бр. ИИИ47025). Овом приликом изражавамо најдубљу захвалност др Ангелу Николову, доценту Историјског Факултета Софијског универзитета Св. Климент Охридски, који нам је уступио овде представљени основни изворни материјал, као и свој текст о *Мандевиловим путовањима*, још увек у штампи. (Николов 2012)

средњовековне књижевности.¹ Она из првог лица описују велики део тада познатог света, кроз чудесно путоштвоје отпочето 1322. године одласком са британских острва. Како сам тврди, у наредне тридесет три године је Јован Мандевил (Jehan de Mandeville) посетио Константинопољ, Свету земљу, Египат, Малабарску обалу и егзотична острва у Индијском океану, као и Катај, где је ступио у службу монголског кана.

Међу савременицима је Мандевил уживао репутацију највећег светског путника. Позније генерације су га сматрале непревазиђеним лажљивцем, а требало је да прође више столећа да би се открило да је и сама личност творца *Књиге Путовања* измишљена.² Наиме, аутор је своје дело писао на основу читавог низа античких и средњовековних књижевних, путописних и енциклопедијских текстова, дотерујући их и допуњавајући према потреби. Често у контрасту са својим претходницима, он гаји изузетно трпељив однос према другим верама, па чак и муслиманима, док према православним и источним хришћанима исказује неуобичајену наклоност.³

Ауторство *Мандевилових путовања* ни до данас није утврђено, али је извесно да је дело написано између 1365. и септембра 1371. године, што је најранији датум забележен у сачуваним рукописима.⁴ Првобитно састављена на англо-норманском дијалекту француског, *Мандевилова путовања* су пре краја XIV века преведена на енглески, потом на латински и италијански, а до средине XVI века доживела су своје редакције на немачком, данском, низоземском, шпанском и чешком језику.

Поглавље у коме се описује копнени пут из западне Европе до Константинопоља стоји на самом почетку *Мандевилових путовања*.⁵ У њему се сусреће опис краљевине Угарске као и приказ путовања за Констан-

¹ Braude 1997, 115–116; Tzanaki 2003, 15–18. Постоји преко три стотине сачуваних рукописа *Мандевилових путовања* у различитим редакцијама. Укупан број инкунабула је тридесет пет, Klebs 1938, 213–216. Библиографију издања штампаних до средине XVIII века види у Cordier 1891, 288–323.

² У новије време, ауторство се приписивало лекару из Лијежа Јовану од Бургундије (*Jean de Bourgogne, dit a la Barbe*), који је наводно на самртној постељи обелоданио да је он Енглец, избегао из своје домовине зато што је починио убиство особе од угледа; потом његовом сутрађанину и писцу два романирана историографска дела Јовану де Прејсу (*Johans des Preys, Jean d'Outremeuse*); као и извесном Јовану Дугом (*Jean le Long*), бенедиктинском монаху из Сент-Омера, познатом по свом преводилачком раду са латинског на старофранцуски. Такође, више људи који су носили презиме Мандевил и живели у Енглеској током XIV века, разматрани су као евентуални аутори, Jackson 1928, 466–468; Cameron 1936, 351–359; Higgins 1997, 6–8, 118–119, 260–264.

³ Howard 1971, 6–10; Petkov 1997, 96–97, 108; Tzanaki 2003, 219sq.

⁴ Steiner 1934, 144–147; Thomas 1957, 165–169.

⁵ Детаљније представљено у ранијем чланку, кроз анализу средњоенглеске тзв. *Непоттуне верзије* с краја XIV века и латинске редакције дела: Узелац 2007, 197–211.

тинопољ. Мандевилов осврт на краљевину Св. Стефана, њеног владара и границе, потиче од њему савременог, усменог или писаног извора,⁶ док је опис најважније балканске саобраћајнице настао на основу писаца крсташке епохе XI–XII века. Помени река, градова и земаља који леже дуж *Via Militaris*, односно пута од Београд а за Константинопољ, показују утицај *Јерусалимске историје* Алберта Ахенског, али не и директно преузимање података историчара Првог крсташког похода.⁷ Разлике међу појединим редакцијама *Мандевилових путовања*, када је реч о овом одељку, нису велике и углавном се одликују неусклађеном и тешко препознатљивом транскрипцијом топонима и хидронима.

Својеврстан изузетак представља тзв. *Метричка верзија Мандевилових путовања*. Састављена на позном средњоенглеском наречју, она по својој садржини и дужини од око три хиљаде стихова не представља само посебну редакцију, већ се пре може окарактерисати као прерада и компендијум изворног дела. Као подлога јој је послужио неки од латинских острвских рукописа, а њен састављач био је, по свему судећи, литерарно образован и добар познавалац латинског језика.⁸ Сачуван је само један препис, отприлике с краја прве половине XV века, похрањен у архиву града Ковентрија, који је 1973. године објавио М. Сејмур.⁹

Иако краћа од других верзија *Мандевилових путовања*, она већ на самом почетку, кроз излагање текста у првом лицу, садржи подужи екскурс о сакралној топографији Рима, који не потиче од наводног Мандевила, већ од састављача *Метричке верзије*.¹⁰ У наставку следи опис путовања из Угарске за Константинопољ, где се среће још један уметак у изворно казивање – кратак опис Београд а. Према мишљењу А. Николова, уметак о граду на ушћу Саве у Дунав потиче по свој прилици од очевица и савременика, можда неког од енглеских учесника у крсташким походима организованим од стране угарског владара Жигмунда Луксембуршког. До-

⁶ Steiner 1934, 145–147.

⁷ Узелац 2007, 204–207.

⁸ Tzanaki 2003, 64–65. Како сам састављач *Метричке верзије* наводи, прерада је уследила зато што је оригинално дело било исувише дуго и замарајуће: “But in þat boke is mocht tinge / That nedeth naught in þis takinge. / And þerefor set hit nedeth nauzt, / As I haue herde men sein offt, / Be it in geste othir in songe, / And it be made ouerlonge, / Hit maketh men werie and lothe to here / Thouz hit be neuer so good matere” *Metrical/Seymour*, 11, vv. 35–44.

⁹ *Metrical/Seymour*. Рукопис се чува под сигн. ms Acc. 325/1, садржи више дела позносредњовековне енглеске књижевности, а *Метричка верзија Мандевилових путовања* исписана је на fol. 77v–95v.

¹⁰ *Metrical/Seymour*, 13–15. Овај екскурс нашла се на спис познат под називом *Mirabilia Urbis Romae* који је доживео бројне редакције и током XIV–XV века уживао популарност и на британским острвима, Benson 2009, 147–182.

садашња запажања сагласна су да овај опис осликава успон града након његовог преласка под власт деспота Стефана Лазаревића крајем 1403. или почетком 1404. године.¹¹

Београду је у *Метричкој верзији Мандевилових путовања* посвећено шест стихова. Сами по себи, они не доносе нове егзактне податке за већ добро познату и проучену историју града тога доба.¹² Такође, постоје много садржајнији прикази Београда из прве половине XV века, из пера Константина Филозофа и Бертрандона де ла Брокијера.¹³ Међутим, овај опис, будући да садржи податке о обиљу намирница и задивљујућих грађевина, представља куриозитет вредан пажње. Он је по свој прилици старији од Брокијеровог из 1433. године, који се односи на време када је Угарска поново загосподарила градом. Стога, *Метричка верзија* вероватно чува најстарији поглед на Београд после политичких промена почетком XV века, виђен очима страног путника и први опис града у енглеској књижевности, уз то сачуван у особеној књижевној форми.

Са друге стране, географска слика југоисточне Европе у спису практично не одудара од других редакција *Мандевилових путовања* и одражава далеко прошло време раних крсташких похода. Међутим, о томе не би требало престрого судити. Искривљена, замагљена и анахрона слика региона карактеристична је црта чак и у делима ауторитета са острва за светску географију, Ранулфа Хигдена (с. 1280–1364) и његовог ученика Јована де Тревизе (1342–1402).¹⁴ Уопште узевши, *Метричка верзија*, као и друге прераде и редакције дела, представља упадљив контраст у оновременој острвској литератури, где је приметно слабо познавање и интересовање за балканске земље. У том погледу, није згорег подсетити се на стихове Џефрија Чосера, за кога је подунавска Влашка била далека, егзотична и негостољубива земља, попут Татарске, Прусије или Турске, у које су окрутне даме слале своје љубавнике да искушају њихову оданост.¹⁵ Писци на Британским острвима тек ће након османског освајања Константино-

¹¹ Николов 2012; Metrical/Seymour, 92.

¹² Калић-Мијушковић 1967, 82–101; Калић 1978, 97–105; Поповић 2006, 85–130; Лексикон 2010, 36–41. (М. Антоновић)

¹³ Константин/Јагић, 286–287; Broquière/Scheffer, 211–216; Брокијер/Рајичић, 109–112.

¹⁴ Polychronicon, I, 172–173; cf. Petkov 1997, 101–102.

¹⁵ “Therwith she loved so wel right, / She wrong do wolde to no wight; / No wight might do hir no shame, / She loved so wel hir owne name. / Hir luste to holde no wight in honde; / Ne, be thou siker, she nolde fonde / To holde no wight in balaunce, / By half word ne by countenance, / But-if men wolde upon hir lye; / Ne sende men into Walakye, / To Pruyse, and into Tartarye / To Alisaundre, ne into Turkye / And bidde him faste, anoon that he / Go hoodles to the drye see”, Chaucer/Fisher, 553, vv. 1015–1028. (из дела *Book of the Duchess* састављеног око 1370.)

поља (1453) и велике битке под Београдом (1456) почети да обрађају више пажње на југоисточну Европу.

МЕТРИЧКА ВЕРЗИЈА – ТЕКСТ И ПРЕВОД ОДЛОМКА¹⁶

Now go we to þe worþi man
 Of whom oure talking frist began.
 Forth in his waie nowe wendith he
 Ouere the grete Grekisshe Se
 Into the lande of Hungare,
 Vnto Cleperone þat faire cete
 And bi the castelle Neyesburghe,
 And so to Malleuile he passeth throuhe
 Ouere þe ryuer of Dayneby,
 A stronge ryuer and a myghty.
 The water ther is so vigerous
 And so stronge rennyng in his cours
 So that his fresshenes holdith he
 Twenti myle within the see.
 Than passith he bi conduyt saf
 Vnto the cite of Belgraf,
 A stronge riche toun and a goode,
 Standing ful faire vpon þe floode.
 There is grete plente of brede and wyne
 And flesshe and fische boothe good and fine
 And of alle vetailis plenteuous
 And of beldinge fulle corious.
 Than passeth he bi þe water of Mace
 Into the lande of Bungrece
 And ouer a faire brigge of stone
 Ouere the ryuere of Marraone.
 And fro that cuntre he gan passe
 Into the lande of Pyncerasse.
 And so vnto Grece he passith thens
 Into the cite of Sterens,
 To Fynepaie and to Dandrenople.
 Than come he to Constantinople,
 That is chieff cete of Grece,
 As alle men knowen that it sees.
 And there dwelleth moost þe Emperour
 In that cite of grete honour.
 And in that cite sikirly
 Is a church of seynte Sophy.

Идемо сад код оног ваљаног човека
 о коме наша прича крену испочетка.
 Даље на свој пут сад оде он
 преко великог мора Грчког
 у земљу Угарску,
 до Клеперона, тог лепог града
 и крај Нејесбург утврде,
 и тако прође до Малелевила још даље
 преко реке Дајнеби,
 моћан је то ток и снажни.
 Вода је тамо толико силна
 и својим током тако снажно тече
 да своју свежину чува
 двадесет миља унутар мора.
 Потом он сигурно стиже
 у град Белграф
 силни, богати град, и угодни,
 крај воде он стоји сав прекрасни.
 Овде је обиље хлеба и вина
 меса и рибе која је и добра и фина
 и све друге хране изобиље је,
 а грађевине баш за дивљење.
 Потом прође крај воде Мејс,
 и дође у земљу Бунгрејс
 преко лепог моста од камена,
 преко реке Мараона.
 Из овог краја оде даље
 у земљу Пинцерасе.
 И у Грчку пређе тад,
 у Стеренс град,
 до Финепаја и Дандренопоља.
 Стиже потом до Константинопоља,
 који Грчке град је главни,
 како свим људима је знани.
 Овде најчешће цар борави,
 у том граду у великој слави.
 И у том граду заиста стоји
 црква посвећена Светој Софији.

¹⁶ Metrical/Seymour, 15, vv. 463–500.

ТОПОНИМИЈА И ХИДРОНИМИЈА

Cleperone – Шопрон. У острвским рукописима Мандевиловог дела помиње се под именима *Chippron*, *Cypron*, *Schyppronne*.¹⁷

Neyesburghe – “Нови град”. У острвским рукописима наведен као *Newbury*, *Neaseburghe*, *Newbow*, *Neuborewe*.¹⁸ Према раније изреченим мишљењима, реч је о Стоном Београд у¹⁹ или Мошону.²⁰ Међутим, будући да опис Угарске потиче из савременог извора, вероватније је да се иза овог имена крије Вишеград, главна резиденција угарског краља Лудовика Анжујског (1342–1382).²¹

Malleleuile (sic!) – Земун. Име *Malevilla* преузето је из *Јерусалимске историје* Алберта Ахенског.²² У другим острвским рукописима име града чува своју изворну форму, или је верно преведено као *Evyllle town*.²³

Dayneby – Дунав. Помен Дунава и његових хидрографских особености наслања се на античког писца Солина и његово компилативно дело *de Mirabilibus Mundi*.²⁴ У *Метричкој верзији* казивање о Дунаву је краће него у другим редакцијама *Мандевилових путовања*, где се уобичајено наводи да Дунав прима у себе четрдесет других великих река и тече кроз Угарску, Грчку и Тракију.²⁵

Belgraf – Београд. У енглеским рукописима забележен је као *Belgrave*,²⁶ у француским као *Belegrave*,²⁷ у италијанској редакцији као *Bella grana*,²⁸ а у данској под именом *Bellegrawe*.²⁹ Опис града, како је већ напоменуто, постоји само у *Метричкој верзији*, а у готово свим осталим текстовима само се напомиње да *Београд лежи на улазу у земљу Бугара*. Изузетак пред-

¹⁷ Deffective/Seymour, 6; Maundeville/Halliwell, 7; Mandeuill/Warner, 4.

¹⁸ *Ibid*

¹⁹ Vogels 1885, 11.

²⁰ Maundeville/Hamelius, II, 24.

²¹ Узелац 2007, 202.

²² Albertus Aquensis, 276; cf. Калић 1971, 30–31.

²³ Maundeville/Halliwell, 7; Mandeuill/Warner, 4, n. 6.

²⁴ Solinus/Mommsen, 90–91; cf. Walter 1997, 90.

²⁵ Одн. како стоји у појединим редакцијама, кроз Угарску, Грчку и Татарску: “Danubio... este río es muy grande y passapor Alemania de suso de las montañas a la parte de Lombardia. Con este río se ayuntan otros cuarenta ríos muy grandes, y corre por medio de Hungría y de Grecia y por el reino de Tartaria, y así entra en la mar hazia a la parte de Oriente...”, Mandavila/Tovar, 156.

²⁶ Maundeville/Halliwell, 7; Deffective/Seymour, 6; Mandeville/Hamelius, 5.

²⁷ Mandeville/Deluz, 96.

²⁸ Mandavilla/Zambrini, I, 11.

²⁹ Mandeville/Lorenzen, I, 6.

стављају чешка редакција, у којој се град на ушћу Саве у Дунав уопште не спомиње,³⁰ и шпанска, где је име Београд а замењено са Бугарском.³¹

De water of Mace – овај хидроним се не спомиње у другим редакцијама дела. Излишно је идентификовати га, пошто је вероватно уметнут од стране састављача *Метричке верзије* да би се добила адекватна рима са следећим стихом у тексту.

Bungrece – Бугарска. Географски положај Бугарске као земље која почиње од Београд а такође осликава утицај дела Алберта Ахенског и трагове крсташке епохе. У другим рукописима енглеске редакције име је искварено и наводи се као *Bourgres, Bruges, Burges, Bungres*.³² Међутим, у више латинских преписа земља се јасно назива *terra Bulgariae*.³³ Име Бугарске верно чувају и друге редакције Мандевилових путовања, настале на основу континенталних предлогака.³⁴

Marraone – Морава. У енглеским рукописима *Мандевилових путовања* наводи се као *Marrok, Marrol, Marroe, Marroie*.³⁵ Мост од камена на Морави спомиње се у свим редакцијама *Мандевилових путовања*. Алберт Ахенски говори о мосту преко реке која тече поред Ниша.³⁶ Према устаљеном мишљењу, овај мост је био на реци Нишави.³⁷ Међутим, вредно је пажње да о мосту крај Ниша, преко реке Мораве, говори и Идриси, чувени арапски географ из XII века.³⁸

The Lande of Pyncerasse³⁹ – Земља Печенега, од латинског назива овог народа – *Pincenarii*. Име није дословно преузето из старијих дела, али је печенешко присуство у Поморављу и Понишављу добро посведочено у крсташким изворима XI и прве половине XII века.⁴⁰ У енглеским рукопи-

³⁰ *Cestopis/Šimek, 24.*

³¹ “Después passa hombre por Bulgaria y entra en la tierra de los bulgeres...”, *Mandavila/Tovar, 156.*

³² Deffective/Seymour, 7; Maundeville/Halliwell, 7. Такође у француској редакцији: “terre de Bougres”, *Mandeville/Deluz, 96.* Једини енглески рукопис који чува облик близак изворном јесте ms. Egerton 1982 из XV века: “...afterward men gase to Bulgary and enters in to þe land of Bulgers”, *Manduill/Warner, 4.*

³³ *Vogels 1885, 16; Николов 2012.*

³⁴ италијанска: “terra di Bolgaria” (*Mandavilla/Zambrini, I, 11*); данска: “landh som hedher Bulgariae” (*Mandeville/Lorenzen, I, 6*); чешка: “Bulgarské země” (*Cestopis/Šimek, 24*).

³⁵ Deffective/Seymour, 7; Maundeville/Halliwell, 7; *Mandeville/Hamelius, 5.*

³⁶ *Albertus Aquensis, 278.*

³⁷ *Жиречек 1953, 130–133; Шкриванић 1974, 82–87.*

³⁸ *Edrisi/Jaubert, II, 383; Идриси/Недков, 71.*

³⁹ На маргинама рукописа дописано “Pyncerace”. (напомена приређивача)

⁴⁰ *Антоновић 2007, 73–84; Узелац 2010, 59–75.*

сима наводи се као *Pynceras Pyncemartz, Pyncemarcz, Pyncoras, Pynteras*.⁴¹ У другим редакцијама *Мандевилових путовања* назив је такође углавном искварен до непрепознатљивости.⁴²

Sterens, Fynepaie, Dandrenople – Сердика, Филипопољ (Пловдив) и Хадријанопољ. Називи три града који леже дуж *Via Militaris* практично су у свим редакцијама *Мандевилових путовања* веома искварени.⁴³ За разлику од Алберта Ахенског, који наводи да се ови градови налазе у Бугарској,⁴⁴ у *Мандевиловим путовањима* они припадају Грчкој.⁴⁵ У појединим француским рукописима уместо Сердике се наводи град *Ну*, тј. Ниш;⁴⁶ такође и у једном енглеском рукопису с почетка XV века (Cotton Titus c. XVI) – у облику *Нје*.⁴⁷

Извори

Albertus Aquensis	<i>Alberti Aquensis Historia Hierosolymitana, Recueil des Historiens des Croisades: Historiens Occidentaux, IV, Paris 1879, 265–713.</i>
Brokijer/Rajičić	Bertrandon de la Brokijer, <i>Putopis – putovanje preko mora kroz Palestinu, Malu Aziju, Srbiju i Francusku</i> , prevod i komentari M. Rajičić, Beograd 1950.
Broquière/Scheffer	<i>Le Voyage d'Outremer de Bertrandon de la Broquière, ed. Ch. Schefer, Paris 1892.</i>
<i>Cestopis/ Šimek</i>	<i>Cestopis tzv. Mandevilla, ed. F. Šimek, Praha 1963.</i>
Chaucer/Fisher	<i>The Complete prose and poetry of Geoffrey Chaucer, ed. J. Fisher, London 1989.</i>
Defective/Seymour	<i>The Defective Version of Mandeville's Travels, ed. M. Seymour, Oxford 2002.</i>

⁴¹ Defective/Seymour, 6; Maundeville/Halliwell, 7; *Mandeville/Hamelius, I, 5.*

⁴² Француска редакција: “terre de Pincemarcz” (*Mandeville/Deluz, 96*); италијанска: “terre di Prontenardi” (*Mandavilla/Zambrini, I, 11*); чешка: “Bitervi zemí” (*Cestopis/Šimek, 24*). *Међутим, данска редакција чува облик близак изворном: “landh som hedher Pynzinares”.* (*Mandeville/Lorenzen, I, 6.*).

⁴³ Вредна спомена је чешка редакција, где је позносредњовековни преводилац покушао да замени недовољно јасне називе познатијим именима: “Potom přijede... do Řekón, do Athene, do Zinope, a do Nápule, a potom do Konstantinopole”, *Cestopis/Šimek, 24.*

⁴⁴ Albertus Aquensis, 275.

⁴⁵ Cf. Petkov 1997, 96.

⁴⁶ “...et vet homme en Griecie, a la cité de Ny et puis a Ffinepape et puis a la cité dAndrenople...”, *Mandeville/Deluz, 96.*

⁴⁷ “Men... comen to Grece to the cytee of Nye and to the cytee of fynepape & after to the cytee of Dandrenoble...”, *Mandeville/Hamelius, I, 5.*

- Edrisi/Jaubert *Géographie d'Edrisi*, ed. P. Amédée Jaubert, I–II, Paris 1840.
- Mandavilla/Zambrini *I viaggi di Giovanni da Mandavilla*, I–II, ed. F. Zambrini, Bologna 1870.
- Mandavila/Tovar* *Viajes medievales: Libro de Marco Polo. Libro de las maravillas del mundo de Juan de Mandavila. Libro del conocimiento*, ed. J. Tovar, Madrid 2005.
- Mandeuill/Warner *The buke of John Mandeuill, being the travels of Sir John Mandeville, knight, 1322–1356: a hitherto unpublished English version from the unique copy (Egerton ms. 1982) in the British Museum*, ed. G. Warner, London 1889.
- Mandeville/Deluz Jean de Mandeville, *Le Livre Des Merveilles Du Monde*, ed. C. Deluz, Paris 2000.
- Mandeville/Hamelius *Mandeville's travels edited from ms. Cotton Titus c. XVI in the British Museum*, ed. P. Hamelius, I–II, London 1919–1923.
- Mandeville/Lorenzen *Mandevilles Rejse – på dansk fra 15de århundrede*, I–II, ed. M. Lorenzen, København 1881–1882.
- Maundeville/Halliwell *The Voiage and Travaile of SirJohn Maundeville Kt. which treateth of the Way to Hierusalem and of Marvayles of Inde with other Ilands and Countryes*, ed. J. Halliwell, London 1839.
- Metrical/Seymour *The Metrical Version of Mandeville's Travels. From the Unique Manuscript in the Coventry Corporation Record Office*. ed. M. Seymour, London – New York 1973.
- Polychronicon *Polychronicon Ranulphi Higden Monachi Cestrensis together with the English Translations of John Trevisa and of an Unknown Writer of the Fifteenth Century*, I–IX, edd. C. Babinton – J.D. Lumby, London 1865–1886.
- Solinus/Mommsen *C. Ivlii Solini Collectanea Rervm memorabilium*, ed. Th. Mommsen, Berolini 1864.
- Идриси/Недков Б. Недков, *България и съседните ѝ земи през XII век според "Географията" на Идриси*, София 1960.
- Константин/Јагић В. Јагић, *Константин Философ и његов живот Стефана Лазаревића деспота српскога*, Гласник Српског ученог друштва 42 (1875) 223–328.

Литература

- Benson 2009 C. David Benson, *The Dead and the Living: Some Medieval Descriptions of the Ruins and Relics of Rome Known to the English*, Urban Space in the Middle Ages and Early Modern Age, ed. A. Classen, Berlin 2009, 147–182.

- Braude 1997 B. Braude, *The Sons of Noah and the Construction of Ethnic and Geographic Identities in the Medieval and Early Modern Periods*, *The William and Mary Quarterly* 54 (1997) 103–142.
- Cameron 1936 K. Cameron, *A Discovery in John Mandevilles*, *Speculum* 11 (1936) 351–359.
- Cordier 1891 H. Cordier, *Jean de Mandeville*, *T'oung Pao* 2 (1891) 288–323.
- Higgins 1997 I. Higgins, *Writing East: The "Travels" of John Mandeville*, London 1997.
- Howard 1971 D. Howard, *The World of Mandeville's Travels*, *The Yearbook of English Studies* 1 (1971) 1–17.
- Jackson 1928 I. Jackson, *Who was Sir John Mandeville? A Fresh clue*, *The Modern Language Review* 23 (1928) 466–468.
- Klebs 1938 A. Klebs, *Incunabula Scientifica et Medica*, Bruges 1938.
- Petkov 1997 K. Petkov, *England and the Balkan Slavs 1354–1583: An Outline of a Late-Medieval and Renaissance Image*, *Slavic and East European Review* 75 (1997) 86–117.
- Steiner 1934 A. Steiner, *The Date of Composition of Mandeville's Travels*, *Speculum* 9 (1934) 144–147.
- Thomas 1957 J.D. Thomas, *The Date of Mandeville's Travels*, *The Modern Language Notes* 72 (1957) 165–169.
- Tzanaki 2003 R. Tzanaki, *Mandeville's Medieval Audiences: A study on the Reception of the Book of Sir John Mandeville (1371–1550)*, Aldershot – Burlington 2003.
- Vogels 1885 J. Vogels, *Die Ungedruckten Lateinischen Versionen Mandeville's*, Crefeld 1885.
- Walter 1997 X. Walter, *Avant les grandes découvertes: une image de la terre au XIVe siècle : le voyage de Mandeville*, Paris 1997.
- Антоновић 2007 М. Антоновић, *Етничка кретања у Поморављу током XI и XII века*, Моравска Србија – историја, култура, уметност, прир. С. Мишић, Крушевац 2007, 73–84.
- Јиречек 1953 *Зборник Константина Јиречека*, I, Београд 1953.
- Калић-Мијушковић 1967 Ј. Калић-Мијушковић, *Београд у средњем веку*, Београд 1967.
- Калић 1971 Ј. Калић, *Земун у XII веку*, *Зборник радова Византолошког института* 13 (1971) 27–56.
- Калић 1978 Ј. Калић, *Србија и Београд почетком XV века*, *Годишњак града Београда* а 25 (1978) 97–105.

- Лексикон 2010 *Лексикон градова и тргова средњовековних српских земаља*, ред. С. Мишић, Београд 2010.
- Николов 2012 А. Николов, *Via Militaris* в някои версии на Книгата за чудесата на света на Джон Мандевил, Сборник Българско средновековие: общество, власт, история, в чест на доц. д-р Милияна Каймакамова, София, 2012. (у штампи)
- Поповић 2006 М. Поповић, *Београдска тврђава*, Београд 2006.²
- Узелац 2007 А. Узелац, *Од Енглеске до Константинопоља у Књизи чудеса света Јована Мандевила*, Моравска Србија: Историја, култура, уметност, прир. С. Мишић, Крушевац 2007, 197–211.
- Узелац 2010 А. Узелац, *Скитски разбојници у Бугарској пустињи: поглед једног ходочасника на Поморавље средином XI века*, Историјски часопис 59 (2010) 59–75.
- Шкриванић 1974 Г. Шкриванић, *Путеви у средњовековној Србији*, Београд, 1974.

Aleksandar Uzelac
Bojana Radovanović

ONE DESCRIPTION OF BELGRADE AND SOUTHEASTERN EUROPE IN THE FIFTEENTH CENTURY ENGLISH LITERATURE

This paper comments upon the passage from the so-called *Metrical version of Mandeville's travels*, describing the land route from Hungary to Constantinople. The passage contains an account of the city of Belgrade, not present in other redactions of this popular late medieval travelogue. Belgrade is described as the city abundant in victuals and viands, with marvelous buildings. The description probably originated from an eyewitness and a contemporary. Although only six verses long, it is one of the rare foreign accounts of the early XVth century Belgrade, preserved in a unique literary form. Presumably, it represents a reflection of the economic rise of the city after 1403, when it became the capital of Serbian despot Stefan Lazarević.

The description of the voyage from Belgrade to Constantinople in the *Metrical Version* is concordant with other redactions of the *Travels*. The place and river names present in this passage have been analysed, identified and compared to other early English versions, as well as to Anglo-French, Tuscan, Castilian, Czech and Danish redactions of *Mandeville's travels*.